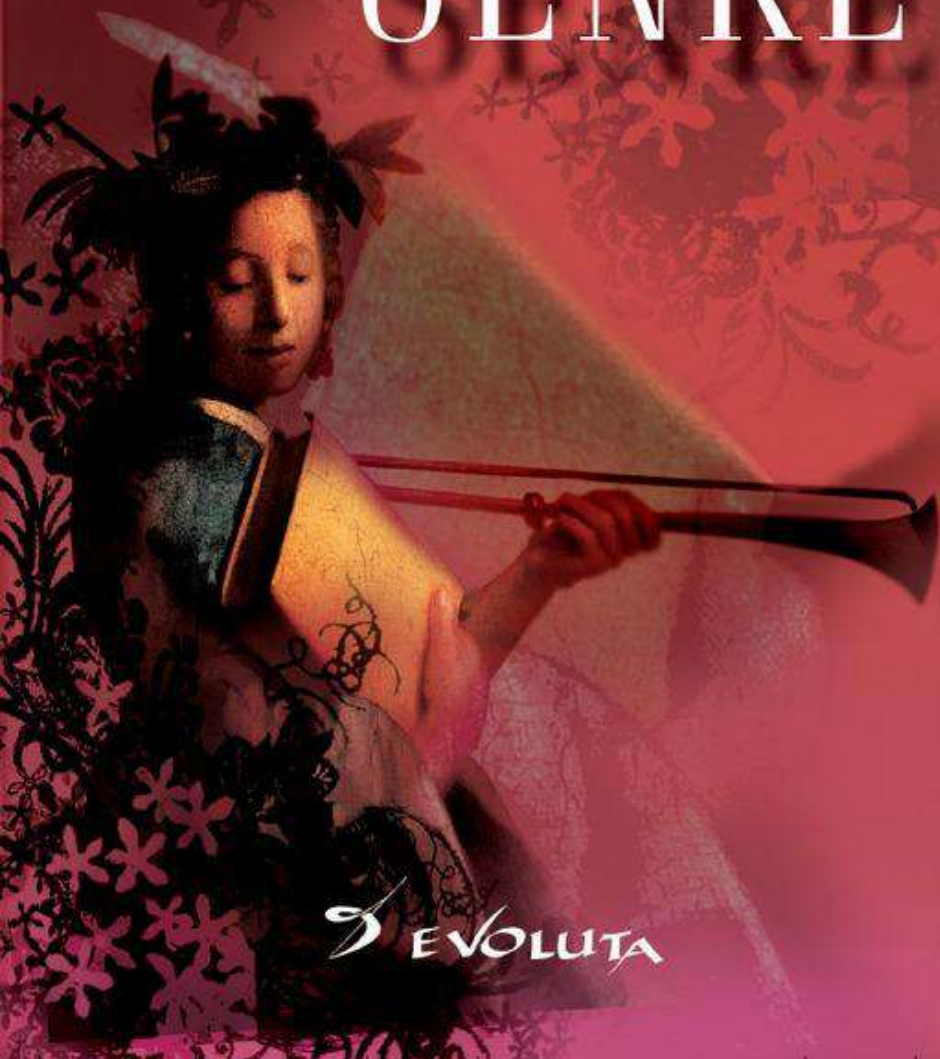

Sanja Domazet

SENKE

EVOLUTA

Sanja Domazet

SENKE

II izdanje

Cvet u ruci demijurga

*Niko nikada nije pisao ili slikao,
vajao, oblikovao, gradio,
pronalazio, sem da bi
zapravo izašao iz pakla.*

A. Arto

Postoje prostori na zemlji čiju sudbinu nikada nećemo dokučiti zato što bi cena za takvo saznanje bilo ludilo ili smrt. Postoje, takođe, ljudi u suštinu čijeg bića nikada nećemo uspeti da prodremo – zato što nisu od ovoga sveta, zato što se njihova suština ili suština njihovog bivstva neprekidno menja, buja, raste. Jedan od zauvek nesaznatljivih prostora svakako jeste teatar, jedino mesto na svetu na kome su ljudi uspeli da zaustave vreme i da se poigraju sa njim. (Crnjanskog je vazda fasciniralo kada je u talijanskim pozorištima publika na scenu uporno pozivala i glumce koji su tumačili likove što su na sceni umrli. „I mrtvi, i mrtvi!”, skandirali su, tražeći da vide ove kako se klanjaju). Jedan od ljudi u čiju suštinu nikada nećemo uspeti da proniknemo do kraja jeste Arto, čovek o kome su govorili da je pre svega bio pesnik, ali da je bio i sjajan pisac. I glumac, naravno. Ali da je igrao uvek kao pesnik. (Ostaje pitanje da li se drugačije i može igrati na sceni? Najveći glumci i pri potpunom mirovanju nose u sebi ludi, zavitlani, purpurni ples, toliko bučan i brz da je prerastao u tišinu i mirovanje).

Pre svega, fotografije. One uobičajene, koje znaju svi obožavaoci Artoa – lice sasvim providno, sasvim podatno, oči blistave i ispraznjene od svega ljudskog da bi primile božije. I one druge, retke,

koje se ne pokazuju često. Na njima on stavlja glavu u zgrčene šake, čelo mu je naborano (cvet u ruci demijurga koji stiska te vlažne, plahe laticе). Artoove ruke nose u sebi svu pobožnost, sav istinski transcendent njegovog bića. Jer, ruke su ono što odaje našu pravu prirodu.

Ahmatova je tvrdila da sopstvena lica zaslužujemo. I Brodski je voleo ovu formulaciju, tvrdeći da sam liči na Odnа ili na Beketa. Artoovo lice nije moglo ličiti ni na koga na ovoj zemlji, ali su njegove ruke strahovito slične rukama jednog drugog proroka, kose plamene skoro isto onoliko koliko mu je bilo plameno i srce. Mislim, naravno, na Van Goga. Nije ni čudo da je Arto o njemu pisao sa najdubljim, najstrastvenijim, najgorčim spoznavanjem. Upoznao je život u potpunosti samoći – to je iskustvo koje neće zaobići ni jednog velikog umetnika, pošto je i Bog sam – a upoznao je i svu paklenu i banalnu običnost ludnica. Činjenica da su one građene vrlo slično svim drugim kućama podseća nas na to da je svaki dom pomalo ludnica.

Dostojevski je tvrdio da nema nevinih, Andrić se sa tim slagao. Ali postulat da „nema nevinih” kao da ima prikriveno značenje koje glasi: „nema običnih ili nema normalnih.” A ovo je planeta na kojoj se svaki dar i svaka neobičnost plaćaju. Ludilom. Ili izolacijom. Ili smrću. (Smrt je stanje krajnje odvojenosti). „Ja nisam mrtav, ja sam odvojen”, kaže Arto u „Novom otkrivanju bića.”

Zašto je Arto pohrlio teatru? On je podjednako blistav mogao biti u bilo kojoj drugoj umetnosti ili naučnoj disciplini. Pre svega zato što je teatar hram, hram od koga je okrenuo lice njegov Bog. Jedna moja prijateljica, kanadska književnica, nedavno mi je ispričala da je sanjala sinagogu i jedan glas, glas mladog, bezvremenog Boga koji joj kaže: „Ja sanjam.” Ovaj san, kontekst je, zapravo, i Artoove koncepcije pozorišta, tog polja koje privlači ono najiskonskije i najranjivije u čovekovom biću – dete. U teatru smo svi ponovo deca, sve verujemo, svima verujemo, ponovo smemo da volimo i dozvoljeno nam je da ispoljimo i onaj deo sebe koji inače moramo

da skrivamo. Smemo da se iz časa u čas menjamo. Čovek je biće koje se menja. I Arto je to znao. Čak i kad je ista reka ispred nas, uvek se u njoj ogleda drugo lice.

Arto je, dakle, bio prorok. I najkraći njegov manifest je – ljubavni. To je kraj pisma napisanog u Parizu, avgusta 1926, a upućeno je Zeniki Atanaziju. Na kraju tog pisma on piše: „Moli se za moju spontanost, duboku, iskonsku.” I to je molitva koja bi mogla biti molitva čitavog mehanicistički nastrojenog sveta. Retke božanske osobine koje su ostale u čoveku jesu sposobnost kreacije i spontanost. Bez njih nema ni ljubavi. Nama samo anđeo ili demon mogu diktirati kada da ljubimo. Ako diktira ovaj drugi, onda je to Judin poljubac. Arto je, dakle, sanjao o povratku spontanosti. O ukidanju vladavine prvog sloja racija, koje nije ništa drugo do drugo lice autokratizma.

Kad novembra 1923. ostaje bez stana, Arto izvesno vreme spava u pozorištu. (Nikada nećemo znati čime se pokrivaio te neobično hladne pariske jeseni. Plaštom? Ofelijinom haljinom koju polako svlači u ludilu?) Evo malog spiska Artoovih pozorišnih rola: igrao je starog Kineza u „Klubu mandarinskih patki”, prvog mistika u „Maloj barci” Aleksandra Bloka, Džeksona u Andrejevlevom komadu „Onaj kojem lupaju šamare.” Igra i robota Amrijusa u komadu „R.U.R.” Karela Čapeka, u „Šest lica” igra suflera. U kratkometražnom avangardnom filmu „Hronika” igra Gospodina. On, dakle, igra u predstava, poznaje teatarski obred iznutra. I smatra da ga treba reformisati. Pošto je reforma sveta propala u svim oblicima kad se vršila spolja, Arto smatra da sa promenom treba poći iznutra i da, pre svega, treba reformisati čovekov san. U stvari, teatar i umetnost. U „Nervomeru” on kaže: „Teško je pronaći svoje mesto i obnoviti vezu sa samim sobom. Sve je u izvesnom rascvetavanju stvari, u prikupljanju mentalnih dragulja oko jedne tačke koju tek treba pronaći... Postoji jedna fosforescentna tačka u kojoj se nalazi celokupna realnost, ali izmenjena, preobražena, tačka magijskog korišćenja stvari. I ja verujem u mentalne aerolite, u individualne kosmogonije...”

Artoov život je pobuna. Ona večita pobuna mladosti koju dik-tira duh a uzvikuje srce dok se duša osmehuje – „Budimo realni, tražimo nemoguće!” Arto je ovaj postulat formulisao drugačije: „Život je spaljivanje pitanja. Ne mogu da zamislim delo odvojeno od života. Ne volim otuđeno stvaranje. Jednako ne mogu da zami-slim ni duh otuđen od sebe samog. Svako moje delo, svaki moj deo, svako ledeno cvetanje moje unutrašnje duše sikće na mene...”

U svetu u kome je život smišljeno sveden na pokušaj uspostavljanja stabilne klackalice između „hleba i igara”, „pobede i poraza”, „življenja i umiranja”, između Erosa i Tanatosa ili Erosa i Hronosa, izgubljeni smisao čovekove egzistencije toliko je uobičajen da je po-stao neprimetan. Obrazovanje i mediji, ruku pod ruku služe svuda na svetu da što pre iz budućih ljudi odstrane svaku sumnju u vlada-jući smisao, svaku želju za magijom, alhemijom, filozofijom ili psi-hologijom koja nije ubogo utilitarna. Ovo je čovečanstvo predviđe-no za to da upotrebljava i da biva upotrebljeno. I mi ne vidimo lice onoga pod čijom se tamnom rukom sve to događa. Ali osećamo log-njegove senke kako pritiska našu, čak i u ogledalima ustrojenim da lažu. Da nema Artoa, retko da bi ko primetio da je naš glavni cilj da pretrčimo od rođenja do smrti, izbegavajući poniranje u bilo šta što je dublje od pedlja, a da na našu poslušnost paze milionske horde hipnotisane banalnošću, jer glupost hipnotiše, baš kao i zlo koje je po svojoj prirodi lepljivo i banalno.

Kakav je teatar u tom našem svetu koji nije naš? Daleko je od Artoove molbe da mu se oprostí njegova apsolutna sloboda. U tami, negde u dubini scene, postoji još uvek mrva zlata. Ali je preko nje pala prašina. Ako se Arto zalagao za višeznačno, neprozirno, novo, sveže, slobodno, smelo umetničko delo, možemo odmah konstatovati da takva dela nestaju, zato što su stvaraoci opsednuti ubogim svetom konzumenata, zaboravljajući istinu koju je Arto znao: Umetničko delo kreće od umetnika. On postavlja pravila. On je ša-man. On određuje. I što je veća njegova veličanstvenost, proporcio-nalno sa tim mora rasti i njegova skromnost. Nije važno da li će ne-

što proći ili ne na tržištu roba, važno je da li će na plemenitoj pijaci ideja proći, da li će posejati seme kreacije u sve sveteve smeštene na silu u ovaj jedan. Arto je učio: ako je umetničko delo samo ljudsko, onda nije umetničko. Drugim rečima, ako niste slobodni, vi ste zaptvoreni. Nije nikakvo čudo što je godine proveo u ludnici. Slutim da po duševnim bolnicama širom sveta u svakom trenutku leži poneki – Arto. Svetina više nema hrabrosti da javno razapinje svoje proroke. Usavršeni su sistemi uništavanja. Sada je dovoljno proroke sistematski ignorisati.

Jednom u Parizu, na samom obodu Latinskog kvarta, sedeo je prosjak, ruku sjajnih i belih kao u devojke, sa strašnim, ljubičastim noktima – imala sam utisak da ga je neko čekićem dugo udarao u jagodice. Nije molio. Samo se kretao napred-nazad. Neka čudna osovina kao da je bila otkačena u njegovoj kičmi i on se neprestano pomerao gore-dole u neljudskom ritmu klatna. Zvono je bila njegova glava iz koje je dolazila neujednačena, dvosložna reč. U jednom trenutku, podigao je glavu i ja sam se trgla, potpuno preplašena. Zgrabila sam prijatelja za ruku. „Vidi, ovaj čovek ovde... Kao da je on?” „Zbilja liči na Artoa.” Prosjak je govorio nerazumljivo i teško, na španskom. „Šta kaže?”, pitala sam, ali je moj pratilac odmahivao rukom. Nije želeo da mi prevede. Te noći, ispod meseca koji je sijao kao malo ljudskog mesa zavijenog u ljubičastu maramu, priznao mi je. Pariz je lebdeo u ledenoj pokorici magle. „Prosjak je govorio da je kraj blizu. Ali da ćemo ka njemu dugo hoditi.” Sutradan sam otputovala.

Cvetni prah, bolesnog sjaja

Kada u proleće slatko, zavodljivo i somnambulno zamirišu lipe, pomislim na jedno davno prijateljstvo koje se, možda, i nije moglo tako zvati. Jer, da li su mogli biti prijatelji: čovek koji je preživeo Aušvic i toliko pojavnih oblika smrti i devojčica koja još nije videla skoro ništa od života? Ipak, pamtim tog starca čije je lice bilo glatko kao mladi, sočni list, a oči starije od sveta – dva ugašena, sasvim crna i zauvek zapretna vulkana. „Kada sam slučajno preživeo smrt, mesecima pošto sam došao kući, namerno sam želeo da umrem”, govorio mi je. „Sređivao sam preostale papire, vraćao neke dugove još od pre rata i obilazio crkve, gladan one mutne, gorke svetlosti što je iz sebe isijavaju ikone za vreme liturgija. Život mi po drugi put nisu spasili ljudi, ja sam u njih zauvek prestao da verujem, život mi je spasao jedan miris. U samoj sredini maja, prve jasne, blistave večeri, kada se kroz mlak noćni vazduh prolamala jedva čujna muzika iz osetljivih pluća grozdova sazvežđa, osetio sam nešto kao slatku nesvesticu i moj plitak, isprekidani dah, ispunio je nezemaljski miris cvetova lipe, mešavina tanina, sna, etarskog ulja, šećera, voska i nečeg potpuno onostranog što se na zemlji te noći objavilo u vidu mirisa. Sluđen tom mirisnom svetkovinom – a dah lipe je te noći sadržavao u sebi i medni koncentrat bele svetlosti, kao i slatkoću besmrtnosti i nasladu patnje – odlučio sam da živim.” Kasnije, taj čovek je posadio veliki vrt u kojem je sa jednakom pažnjom negovao i najčešće vrste bilja, ali i one potpuno raretne. „Bog jednako voli svu svoju decu”, kratko je odgovarao kada su ga pitali zašto ne neguje samo najređe vrste orhideja, umesto što u svojoj velelepnoj staklenoj bašti uzgaja zajedno sa njima

i koprivu i kamilicu. Pred smrt, on mi je kazao: „Bilje je muzikalno, muzikalnije od ljudi. I ono govori, ali pevanjem, rečitativom. Ruže pevaju blagim, punokrvnim altom, dok kamilica i kadulja govore nežno i plaho, u ritmu valsa, baš onako kako plešu leptiri koji ih jedini čuju.” „Ali ja ne čujem ništa”, protestovala sam. „Naravno da ne. Bilje čuju samo ljudi koji su potpuno odustali od svega što je zemaljsko.” „I šta vi sada čujete?” „Ruže mi kažu da mi je skoro došao kraj, a jorgovan i kukurek mi u Dur-molu recituju da se priprelim za smrt. Lavanda mi šapuće da je nebo na onom svetu boje njenih latica.” Uskoro je umro. A u njegovoj staklenoj bašti iznikao je nov, divan cvet, svež kao sve što se prvi put ukazuje – bela kalina. Posle se staklena bašta pretvorila u korov. A onda su došli ljudi i zapalili je. Gledajući siv, gust i pucketav dim kako se izvija, setila sam se Aušvica. I pobegla u najdalju ulicu. A tamo su, baš tih večeri, mirisale strasno i ludo zaljubljene lipe. I ja sam se setila voljenog Kiša i njegovih „Ranih jada” i „Ulice divljih kestenova”: „Na mom je uzglavlju izrasla jabuka. Jedno kvrgavo, povijeno stablo bez ploda. Soba mog detinjstva pretvorila se u leju sa lukom, a na mestu gde je stajala singerica moje majke – bokor ruža. Pored bašte se uzdiže nova trospratnica, u njoj stanuje profesor Smerdel. Kestenove su posekli rat, ljudi ili prosto – vreme.”

Svet bilja deli se na dve vrste: bilje koje je stvorio Bog i bilje koje je stvorio demijurg. Božije su biljke one u čijem ukusu ima blage slatkoće i lekovitosti majčinog mleka: setna kamilica, opojna majčina dušica, lascivni hibiskus, muzikalni cvet lipe, oplodeni ženski cvetovi imele, cvet belog gloga sačinjen od pet, kao zaslađeni kreč belih latica i mnogo gustih, zlatnih prašnika. I opojni, medni timijan, blagi, utešni matičnjak, zelena, livadska i etiopska kadulja mekanih, smežuranih listova (divne, anđeoske ruke naših baka) i neobičnih cvetova u obliku poluo-tvorenog kljuna (naša usta dok su te iste bake u njih sipale kap po kap nektara – mešavine biljnih ekstrakta i mladog meda). Demijurg je stvorio sve biljke iz kojih nastaju opijati: mak, crnu bulku, beli turčinak... Iz nezrelih plodova maka, čiji cvetovi mogu biti svetlocrveni, ljubičasti kao venske žile, ili beli, dobija se opijum. A svrha opijuma je ista kao i

svrha svih drugih opijata – oni ubijaju ljudske duše. A duše, budući da su načinjene od božanske tvari, umiru tiho i bezglasno, tako da se može dogoditi da čoveku duša u grudima umire, ali je on ne može čuti, zanet putevima na koje ga bacaju nesigurni um i treperenje srca. „Srce dobija sve što želi, a plaća dušom”, kaže jedna stara kabalistička izreka.

Istina je da bilje ne govori. Ono peva, ali je to muzika koju, baš kao ni muziku sfera, ne možemo čuti. Ružičasti pastel cvetova breskve, šum bršljanovih listova koji su kod starih Grka bili oznaka Dionisa, lak dah ljubičice i čulni dah jorgovana, govore tonovima najbližim Šumanu i Šubertu. Kretanje ponosnih i kliktavih glavica majskih ruža, razume se, u ritmu je Šopenovih mazurki. Plamen čempresovih listova promenio je svet i život dvojici umetnika: Van Gogu i Prokofjevu. Divizma, nalik na divovsku sveću sa zlatnim cvetovima, rastom viša od čoveka, najbliža je Bahu i navodi ptice da slete na nju i da se odazovu temi koju ona započinje. I ptice nastavljaju njenu pesmu u srodnom tonalitetu, ali odsečnije, reskije i bolnije, kao prve kapi teške, jesenje kiše. I lako je tu prepoznati Betovena. Imela i eukaliptus, širinom i luditelom mirisa i raskošnim tonalitetom kojim govore sa vetrom, asocijacija su na Rahmanjinova, dok je treperenje masline, jasena i jele opojni Maler u koga se zaljubljuju oni u koje se zaljubljuju. Govor belih narandžinih cvetova koji se neosetno ljeska iz dura u mol, najbliži je ingenioznom Mocartovom treperenju, sâm narandžin plod od opojnog crvenog zlata, sanja da je klarinet i u snu divno govori sa kanonadama svetlosti – orkestrom. Tonalitet je A-dur.

U jednom od svojih najlepših eseja, „Psihologija branja cveća”, Hamvaš kaže: „Tri godine sam stanovao u kući s vrtom, gde mi je ispod prozora rastao bokor jasmína, a u susednom vrtu maslina. Krajem maja, kada su jasmin i maslina cvetali, gotovo tokom dve sedmice, kroz otvoren prozor je neprekidno navirao miris jasmína i masline. Nekoliko dana sam omamljen i opijen, u doslovnom značenju reči pijan od mirisa, uživao isparenja mrtvih, razornu snagu bića koja je navirala iz drugog sveta. Naročito u zoru, u vreme najveće tišine, između jedan i tri, bujica beše tako očaravajuće snažna da sam

sedao na prozor i prepuštao se slikama koje mi je izazivalo ovo pijano stanje. Lutao sam po gajevima, u polusnu, gde su se nalazili bokori bele kaline a u podnožju cvetali crveni božuri. Zatim sam lutao po poljima, a bulke, bele rade i različiti cvetali su širokom ravnicom. Potom sam koračao pored kristalnih potoka, gotovo i ne dotičući zemlju, narcis je rastao na čistinama. Nada mnom su se povijale rascvarele grane višanja i jabuka. U bezumnom sjaju ovog cvetanja leteo sam iznad zemlje i video rađanje mnogo hiljada male dece, životinja, buba, ptica, riba i vodozemaca, kao da odozdo iz zemlje buše bezbrojne otvore i kroz njih iz tame gamižu na svetlost. Svako mesto, svaki način, svaka prilika je bila dobra da se oni izvuku bestidno, nedužno, gramzivo i željni života, kao što izvor izbija ispod zemlje. Ova neizmerna žudnja tamnog bića za svetlošću, i ova nepobediva žudnja zemlje za dušom, učinili su da zemlja bude takva kao da je zapenjena i kao da u klobučanju izlaze iz tame mnoge vrste neprobojivih živih bića... Šta je biće cveta ne znam i neću nikada ni saznati. Ali kad berem cveće, znam da se pretvaram u cveće, a to je kao da mi duša usisa telo, kao da se pretvaram u nematerijalan miris i lepotu, kao anima, a to priziva i maleni struk jedne jedine ljubičice u zapučku mog revera. Brati cveće znači vetati, a to znači izaći u nepoznato kroz jednu kapiju. Kada otkinem cvet, prelazim preko mističnog mosta. Kuda? Ne znam. Ali znam da ću učestvovati u neobjašnjivim divotama i da se otvaram prema dosadašnjem tajnom smeru bića.”

Paralelno sa našim postojanjem na ovoj zemlji, kome ne znamo ni svrhu, ni poreklo, ni cilj, jer je čovek koji je odabrao da bude moćan, a ne dobar, koji je umesto sreće izabrao slavu – što je globalna intencija življenja ove planete – osuđen na lutanje. Dakle, paralelno sa našim tajanstvenim i mističnim postojanjem postoji još bezbroj paralelnih svetova. Neke od njih nikada nećemo videti, neki će na nas nevidljivo uticati, a neke ćemo i videti i udisati, i diviti im se. Carstvo cvetanja i carstvo bilja ogledalo su carstva nebeskog koje su, zapravo, bašte duša. Što su nematerijalnije, one opojnije mirišu. Cvet lekovitih biljaka božiji je cvet, a dokaz za to je njihova moć da

leče i obnavljaju. Život je, po svojoj samoj prirodi, propadljiv, a obnavljanje je u tesnoj vezi sa Bogom i besmrtnošću. Na mestima kojima je hodio Hrist izniklo je bilje čiji nas vlažni rizomi, listovi i cvetovi krepe, vidaju i obnavljaju. Na mestima gde su pale Hristove suze raste bilje kojim na Zemlji vladaju satiri, a na nebu Saturn, ono bilje koje nam muti srce, slabi um i ranjava duh i dušu. A u noći uoči Vaskrsenja, kada se sve mirisave cvetne čaške na zemlji opojno otvore, a na nebu-ogledalu isto učine zvezde i prospu zlatno mleko po licima usnulih i zaljubljenih, na Zemlji će na trenutak zavladata besmrtnost. To je onaj momenat večnosti u kome će svi cvetovi, u jednom dahu, kao u misi procvetati i koji će, poludeli od lepote ljubavnog davanja koje ne misli ni na šta što je proračunata uzvratnost, poleteti i izmešati se sa noćnim, plahim leptirima. Ko u taj

tren bude budan, preći će u drugo stanje svesti, odnosno, u drugi vid vremena i videće kako se, kad čarolija prođe, anđeli ponovo pretvaraju u zvončice, vile u jagorčevinu i kukurek, a harfe postaju irisi puni meda. Hrist će se jednim osmehom pretvoriti u ružu, a njegov trnov venac postaće trnje na njenoj stabljici. Njegova duša objaviće nam se preko mirisa. Tada će jednovremeno i sa zvukom punim zlata zazvoniti sva zvana na Zemlji. I mi nećemo znati da li to sjajno odjekuje iz crkvenih kupola ili je hiljadugodišnji vetar zaljuljao sve zvončice na Zemlji. I da li su ti zvončići naše glave ili naša srca u kojima su, po prvi put, zamirisale tek rođene duše.

Azbuka ljubavi, lepote i prolaznosti

Pre nekoliko dana na trgu sam naletela na prve visibabe i dalo mi se na plač. Jer visibabe nisu cveće radosti. Njihove bele, gotovo bezmirisne, pospane latice – kapci su umrlih. Njihovi zeleni, tanani listovi – venske žile. A miris visibaba, težak, setan i pospano plav, zapravo je miris kose onih kojih više nema, a koje smo voleli. I koji nisu mrtvi, jer ljubav daruje besmrtnost. Visibabe su dokaz da se svet mrtvih u proleće takođe budi i da su duše spremne da krenu u lutanje.

Kad kroz mlako mleko pupoljaka grane prvo sunce, duše će se, otisnute niz reke, i noću, zajedno sa zvezdama, zagnjuriti u vodu – pade kosa i potiljaka. I imaće za nevidljive, bezmirisne haljine, zadenuto nekoliko cvetova plavljih od svitanja na istoku – stručak ljubičica.

Ljubičice su najava obnove, glas iz zemlje kroz čiju utrobu pospano i blistavo šikljaju mlazevi bele krvi – svetlost. Ljubičice su mastiljavo plave, kao oči novorođenčadi: one jesu simbol novog rođenja u prirodi, koja buja do lepote čija se blistavost graniči sa bolom. Ljubičice, to je lebdenje duša. Rascvale grane višanja i jabuka njihov let. A ruže – njihovo vaskrsenje.

Cveće jeste u tesnoj vezi sa dušama i smrću. Dokaz za to je poriv da groblja kitimo najraskošnijim bokorima cvetova čije boje i mirisi zavode žive da zaborave na patnju i ponovo se zaljube u život, a duše umrlih da se izmigolje iz smirenih rebara i zajedno sa leptirima – polete. I spuste se na cvetne čaške prekrivene mirišljavim maškom zlata što uspeva samo u edenu – polena.

Najlepši opis iskićene nekropole u evropskoj, a možda i svetskoj literaturi darovao nam je Kiš (čija duša kao bela kalina cveta svakog proleća i, molim da je nikada ne berete).

Cveće su jednostavne i blage ljubavne reči kojima nam se obraća Bog (i kojima se mi obraćamo jedni drugima, kad volimo). A duboko uzbuđenje nalik na sećanje koje cveće u nama izaziva – dokaz je da Eden postoji. I da se negde, u nepreglednoj, tamnoj dubini podsvesti koja je san, njega i sećamo. Sećamo se, zapravo, boja. I mirisa. Jer, carstvom duša – cvetova, vlada carstvo mirisa. Cveće ne miriše ni na šta što je propadljivo i zemaljsko. Ono je onostrano koje se šalom Boga postvarilo. I mi, ne znajući kako da ga osvojimo, kidamo te vlažne stabljike iz kojih prska sok, nosimo pod pazuhom, sluđeni srećom, bukete koji mirišljivo izdišu, misleći da smo, načinivši cveće smrtnim, sebi podarili besmrtnost. Nema veće zablude od te. Sledećeg jutra, cvetovi će stajati u vazama krhki, uspravni i mrtvi, a težak miris propadljivog i raspadanja ležaće nad sobom, tik do tavanice. A na livadi sa koje smo brali, istog jutra iznići će bokori. Jer su naše ruke smrtno, a čula varljiva. Cvetovi su večni. Zato što dolaze sa istog mesta odakle nam dolazi i muzika. Nisu od ovoga sveta.

Cvetna azbuka, azbuka je ljubavi.

A je azaleja, krhka, sočna, malo egocentrična, vedra, sa mirisom nalik na Šumanovu muziku. B je cvet breskve, dubokomirisav i ludo zavodljiv, kao divan, gladak obraz mladog Boga koga volimo, gibak i podatan pod poljupcima, obraz koji cveta pod ustima koja cvetaju dok ga ljube u poljupcu koji je cvetanje.

V je cvet vresa, bolno blag i lep u magleno jutro kroz koje se valja pospani maslačak sunca.

G su dva cveta, cvet glicinije i cvet gloga. Glicinija je anima, večna, nepropadljiva, sa sposobnošću da vaskrsava, a glog je simbol lepote zemnog praha na zemlji koja je prah u rukama koje će biti prah, i preko kojih će bacati to isto cveće.

D je daninoć, to majušno, ljupko cveće, oprečne, šizofrene lepote. Neko mi ga je darovao, davno u detinjstvu, zajedno sa vlažnom

zemljom splepenom za koren. Prislonila sam glavicu od čiste kadife na lice, a zatim na ušnu školjku. Cvetić je ćutao, a opet kao da sam iz velike čula neku Betovenovu barkarolu.

Đ je đurđevak, malo pritvoran i samozaljubljen kao i svo cveće što simbolizuje devičanstvo. Zapravo mu je miris potpuno i neskriveno pušten i erotičan (zvuk flaute), pa je nežna forma prikrla vrelu sadržinu.

E je edelvajs, onaj cvet sa vrha planine, koji ne mari za ljude jer je zaljubljen u sunce.

Pod slovom Ž krije se ono divno, violentno, kobalt plavo poljsko cveće, ženetrga, koje ni malo ne miriše, ali za kojim luduju sve livadske bube, ali i ljubavnici.

Z je zumbul, sluzavo čudo opojne, jednostavne lepote. Kao dete ga nisam volela, jer je u znaku komunističkih kiča (a kič je osnovna odlika komunizma) masovno poklanjan za sirote Osme martove zburjenim nastavnicama klavira u provincijskoj muzičkoj školi. U sećanju su mi saksije zumbula koje se krune na prozorima iza kojih neko polako i pogrešno svira Mocarta.

I je iris, a duša što diše u njegovom mirisu duša je budiste svetlih očiju umrlog u mladosti, sahranjenog ispod gomile živih, klicavih različaka, čije glavice se povijaju od stida, nage pred mesecom u koga su zaljubljene.

J je jorgovan, bludan, animalan, plah. („Vi nemate pluća, to su jorgovani”, rekla sam nekome davno.)

K je kamelija, obolela od svetlosti i sjaja leptirovih krila. Oni lebde iznad njenog vodenog grla.

L je lala, biseksualni, bludni cvet, najzavodljivija je kad je crna, a njen je dah baršunast, gust i nezemaljski. („Vi u grudima imate dubok, ljubičast cvet”, šaputao je Crnjanski u „Čarnojeviću”)

Lj je ljubičica, cvet načinjen od najfinije biljne krvi i indijskih bisera samlevenih u prah. Ljubičica se smrtno boje demoni vode i vatre, a vole je anđeoska bića, koja se na kasnim platnima Milene Barili spuštaju balonima iz vazduha. Za njihova krila zadenuti su zvončići i ljubičice.

M su magnolije, melanholične, mekanih cvasti, mazne, komplikovanog karaktera, ali vam obraze ljube podatno i vrelo.

N je narcis, muški, samodovljni, melanholični cvet, čiju finu, treperavu prirodu otkriva jarka žuta boja, nalik na sazrelu lavu. Miris mu je setan, tužan i zavodljiv.

O je cvet odoljena, odiozan i opijumski zao, pa ipak utešan, čiji je koren u orgijama podzemnog sveta, a cvet u carstvu nadzemnog.

P je cvet prkos, („volim cvet prkos zato što se tako zove“) čiji miris navodi na polusan, iskliznuće, u svet polubića i hipnozu polupostojanja.

R je ruža čiji cvet uvek simboliše radost vaskrsenja, a stablo i trnje – trnov venac. Najlepše je ružu opevao Rilke. „Jer šta je, u stvari ruža, do praznik jednog izgubljenog ploda?“)

S je sasa, anemona, snažnih, vlažnih rizoma, sa zvonastim cvetovima, ljubičasta kao ametist. Njom vlada Saturn i njena je priroda zato satirska. U zoru, sase sijaju kao korundi.

T su ružičaste cvasti tamariska, koje odišu žudnjom za onostranim. Imaju boju ružičastog šampanjca ili slepoočnica turbekuloznih bolesnika.

U su zvezdasti, crveni cvetovi uručice, nematerijalnog, snenog mirisa. (Po Heraklitu se nematerijalne duše prepoznaju po mirisu na drugom svetu.)

F je filodendron ili monstera, čiji se cvetovi sijaju kao fajansi pod mesečinom, zatočeni u staklenim baštama. Njihovi se cvetni klipovi, gorkoslatki, mlečni, tope u ustima dece i devojaka.

H su hrizanteme, cvetovi mrtvih, što opojno mirišu na reku Letu i njen mlečni mulj. Ili horenzije, plave kao kiseonik, koje u ljubavnom bunilu sanjaju nebesa Kine i Japana, sa ružičasto pigmentiranim oblacima i kišama, koje, nalik na male pesnice udaraju o njihove mirišljave cvasti.

C su ciklame, dekadentne, decentne, elegantne, koje se u sumrak smeju tiho i klikćući, kao zaljubljene žene.

Š je šafran, otvorenog, jarkog mirisa, što seća na Indiju, sva njena božanstva i nežne ruke žrtvovanih lokalnih boginja. Šafran je protivrečan cvet, sa krtolama tmastim i cvetovima načinjenim od glatke šamije, plavim, belim ili žutim, što sijaju u rana jutra posuti zgrušanom svetlošću.

Jednom sam koračala za čovekom – cvetom, a za nama je besmrtni vetar brisao stope koje za sobom ostavljaju duše mrtvih. U proleće, tu će iznići hiljade cvetova.

Biografija

Sanja Domazet diplomirala je na Pravnom fakultetu u Beogradu (odsek za međunarodno pravo). Postdiplomske studije pohađala na Fakultetu dramskih umetnosti i Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Njena drama „Punjene tikvice” premijerno je prikazana u Beogradu (Jugoslovensko dramsko pozorište) 1996. godine. Po istoimenoj drami, zajedno sa Slobodanom Šijanom, napisala je scenario za celovečernji film. Novembra 2004, na sceni Beogradskog dramskog pozorišta, premijerno je izvedena njena nova drama „Krila od olova”, posvećena slikarki Mileni Pavlović-Barili. Godine 2004, na radiofonskom festivalu Prix Italia, Srbiju je predstavljala radio drama Sanje Domazet, „Nar”. U dnevnim listovima „Danas” i „Politika” piše eseje i književnu kritiku.

Sadržaj

Cvet u ruci demijurga	5
Cvetni prah, bolesnog sjaja	10
Azbuka ljubavi, lepote i prolaznosti	15
Dan kada je Bog raširio ruke	20
Ono izvesno nešto u srcu	26
Sećanje na otvorenu ranu	32
Poetika koja je više od toga	40
Ukus voljenog tela	47
Prazna flaša ruma u tri popodne	50
Rascvetala ženska tela	53
Smrt je vajar koji voli moć	59
Zanesenost	66
Duše na klizaljicama poezije	74
Esencija egzistencije	79
Oblaci	85
Tmina u ogledalu	91
Stihija vode, vatre i krila	96
Anatomija zanosa	103
Apokalipsa lepote	108
Pomalo umreti	114
Senke u Zalivu anđela	120
Sufler duše ili srodnik vatre	127
Sneg	134
Umetnost sakralnog silencijuma	140
Senka jednog sna	145
Svetlost se služi ćutanjem kao ljubav	151
Leptir plamene kose	156
Magijska utroba Edena	163
Oltarski sjaj praznika	169
Mrtvi, mramorni, večni	174